

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI SZÁLLÁS:
Piacsor 452 szám alatt.

Megjelen a lap hetenkint négyszer u. m. vasárnap, kedden, csütörtökön és szombaton.
Ara évnegyedre 3 ft. o. é. Hirdetési ár: négyhasábos sorért először 7 kr., másodszor 6 kr., harmadszor 5 kr. Hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelteik.

KIADÓ-HIVATAL:
Középutca, STEIN J. könyvkereskedése.

M. Váshely, május 25-én 1862.

Az erdélyi földbirtokosok két legnevezetesebb joga.

I. A korcsmárlási jog.

Van hazánkban egy pár fontos kérdés, mely a birtokosság anyagi helyzetével szoros összeköttetésben áll, s a mely irányában eddig tapasztalt eljárás igen sok kívánni valót hagy maga után.

Az 1850-dik éven innen kórsággá vált pálinkaivás után a nemesi, és egy nyolczadrészből álló urbéreseket is illető s nevezetes jövedelemmé vált korcsmajog, mely oly sok visszaélésekre s perekre adott alkalmat — ezen kérdések egyike.

I. A lefolyt tizenkét év alatt másokkal együtt magam is le levén szorítva az általános munkássági térről, sokat bajlódám ezen s más birtokviszonyi kérdésekkel, melyekben bár a többször nyakamba vetett ugynevezett Criminal Untersuchungoktól megmenekedém is, mégis kevés kivétellel ezúttal nem értem, s ezen nevezetes kérdés ma is szinte azon lábán áll, melybe 1850-ben.

Ez oknál fogva szükségesnek tartom a korcsmajognak a hazai törvények s patensek szerinti törvényes állását tehetségem szerint tisztázni, s annak utána áttérni az urbéri nyílt parancs némely összezárt és különböző időkben és körülmények között különbözőleg magyarázott §§-aira, és az úgy siettetése s köz egyetértés érdekében szükséges czélszerűbb s a körülményeknek megfelelő tárgyalások gyakorlatba vétele ajánlására.

A korcsmajog az adománylevelek szószentírti tartalma szerint, mint haszonvétele és járulék, „generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocatis, dedimus, donavimus et contulimus”; a hazai nemes birtokosoknak volt és van adományozva — az álladalmat is földesurnak érte a maga jöszágai-ban. Ezen állításunkat igazolják:

a) a „H. T. K.” I. r. 24. czime 8-dik §-sa ezen szavaiban:

„Pertinentiarum siquidem nominatione communiter intelligentur, et continentur omnia illa, quae ad civitatem, oppidum, aut villam aliquam spectant, prout sunt terrae arabiles, cultae, et incultae, agri, prata, foenilia, pascua, campi sylvae, virgulta, nemora, montes, valles, vineae ac promontoria, aquae, fluvii, piscinae, piscaturae, aquarum decursus, molendina ac eorumdem loca, et generaliter omnes utilitates ac proventus ipsi Civitati aut oppido vel villae deservientes”; a hová járul az 1822-ik évi, az idézett törvénykönyvet magyarázatokkal kísért, a gyakorlat által is szentesített ezen jegyzés: „Uti sunt educilla, macella, braxatoria, fornaces calcariae, latericiae, telonia etc. Még

b) az „Approb. Const.” III. rész 29-ik czime 1-ső czikke ezen szókban:

„Juxta quantitatem et numerum sessionum antiquarum osztassanak és bíráttassanak a határok és kiki maga rata proportiojával legyen contentus, a mint hogy a korcsma tartás állapotja is hasonló móddal rendeltetett; ugyan ezen törvénykönyv III. része 32. czime 1-ső czikke ilyen szókban: „A korcsmárlásnak rendi (valahol kivánják) a tisztek által limitáltassék juxta quantitatem bonorum mind a possessionatus, s mind pedig az egyházbéli nemességnek rendi között, és ha ki az ellen ípingálna egy viceispán vagy az, ha hamar nem találtnék csak szolgabíró által is fl. 12 büntetessék, és a rendkívül kezdett borknak feneke kivágatassék, vagy az executor vitesse el; a 12 forintnak pedig kétszeres a panaszló felé, harmada az executoroké, ha szinte valamely nemes ember maga házánál kezdene is a rendkívül való korcsomát. Ha pedig a bor el talált volna fogyni is, de a poena exequatassék azután is akár mikor. A tisztek pedig csak házaktól is a panaszló felének requisitiojára kimenni s mind a korcsmárlást ellimitalni s mind pedig az executiot peragalni tartozzanak sub poe na 200 florenorum.

Ha pedig valamely patronus oly szegény bort kezdene, a ki illendő módon elkelésre alkalmatlan volna, a korcsomárlás rendiben következendő ember viceispánt vagy szolgabíró hivatván és megkostolván, ha úgy találtnék, a rend szerint következendő patronus szabadon kikezdesse borát, paraszt ember nemes emberek korcsmajokra azoknak meg egyezett consensusok nélkül korcsmát kezdeni ne merészeljen; cselekedvén pedig a feljebb megirt mód szerint azon poenával büntetődjék.

Az egyházi rendek is hasonlóképen a patronusoknak megegyezett engedelmek nélkül korcsmát kezdeni ne merészeljenek; alioquin protestimonio vagy tiszteket, vagy ha

azt nem kaphatnak, csak egy nemes embert is hivatván, borknak fenekeit szabadon kivágatassék. Sert is nem szabad korcsmárolni sub poena praemissa.”

c) A „Comp. Const.” III. rész 6-ik czime 1-ső czikke ezen szókban:

„Azért végeztük, hogy akár micsoda szin és praetextus alatt vigyen bort be a paraszt ember a nemes ember korcsmárlása idején, sőt ha a faluba be nem vinnék is a bort, és akár mezőn, erdőn adnák el, tegyenek executiot az articulus szerint a tisztek ellene; hogy ha pedig a viceispánok, főbírák és székeknek fő- és vice királybírái távol létek vagy egyéb foglalatosságok miatt ki nem mehetnének tartozzanak a vice szolgabírák és a székek esküdtel vagy assessorai executiot tenni a paraszt ember ellen. Annak felette, ha a bor vagy ser már elkölt volna is, valamennyi bórdóval a paraszt embernek hoztanak volt, mindenkitől külön exequatassék a tizenkét forint poena, comperta tamen rei veritate. Ezt mindazonáltal hozzátevé, hogy ha valamely portionatus nemes ember bort nem akar árulni, ne transferalhassa a paraszt embernek abbéli jussát, más nemes embereknek praedjudiciumokra.”

Ezen tős gyökeres és az 1691-beli, Erdély és az ausztriai ház között kötött kölcsönös kötelezéseket magában foglaló ugynevezett Leopoldi hitlevél 3-ik pontjában is teljes kiterjedésökben megerősített törvények szerint, a hová járul még a most érintett hitlevél 18-dik pontja ezen szókban: „Diversoria (vendégfogadó) a dominis terrestribus et civitatibus constituantur” nyilvános,

1. hogy a korcsmajog gyakorolhatása csak a haza adományos nemeseit illeti 1691-ig kirekesztőleg, s a saját hatósággal bíró városokat;

2. hogy ekklezsiai személyek sekklezsiai, mint ilyenek ha adományos, vagy első foglaltási (primaevae occupationis) jöszágokat nem bírtak s bírnak, ezen jogot nem gyakorolhatták, s most is jöllehet a múlt tizenkét év alatt az értetlenektől ezt kicsikarni igyekeztek, törvényesen nem tehetik, s meg kell hogy szűnjének még gondolatjától is e kívánságnak;

3. hogy az azon törvények szerinti parasztnak nevezett több ország népe, sem a faluban benn, sem künn a mezőn, sem czéger felitéssel, sem a nélkül, sem titkon, sem nyilván az évnék egy részében is korcsmajogot nem gyakorolhattak, s hogy a nemes ember korcsma jogát paraszt embernek, más nemes embernek praedjudiciumára el nem adhatta; nyilvános még

4. hogy az „Approb. Const.” III. 32. czime és a „Compil. Const.” III. rész 6-dik czime szerint a korcsmajog arányosítása, úgy az annak használata felett támadott e jogi kérdések elhatározása, sem 1848-ig, sem különösen az után, nem tartoztak különösen az 1848 utáni egy ideig a mindennemű törvényeinkkel ismeretlen politikai hivatalnokok hatás köréhez, hanem 1848-ig voltak ezek rendelve a derékszékek teendői közé, még pedig birodalmon kívüli feljebbvitel mellett, 1848 után pedig kellene, hogy minden korcsmaarányosítások, ott a hol csak nemes és nemes közt forog a kérdés, a megyei törvényszékek előtt, a hol pedig nemések és volt urbéresek között el intézendő az arányosítás, és bármely nemű jogi kérdések, az urbéri törvényszékek előtt tárgyalassanak, és véglegesen elláttassanak; a mit igazolnak a gyakorlat is egyes helyeken, mint például az ugynevezett Financz procuraturának 1855-ben 1802 számok alatt darlaci birtokosok táborszernagy gróf Haller Ferencz és gróf Haller Anna báró Szentkereszti Zsigmondné ellen folytatott pere, a melyben a most említett alperesek a financz procuraturával szemben, jöllehet korcsma gyakorlatot magok és elődeik részéről benn a fenérintett községben be nem tudtak bizonyítani, mégis önhatalmulag felállított korcsmaik a legfőbb és semmisítő törvényszék által is megállítattak, és ma is fennállanak azon okból különösen, a mint az említett legfőbb törvényszék január 2-kán 1856-ban hozott ítéletéből kitetszik, mivel a korcsmajog járuléka a nemesi fekvőknek, s ebben soha időmulásnak helye nincsen, ha csak az ítélet szavai: „nicht bewiesen wird, dass F. H. oder das hohe Aerar auf dem Gutsantheile der Geklagten jemals das Schankrecht ausgeübt hätten” szerint az időtűlésre határozott idő alatt minden ellen-

mondás nélkül H. F. vagy a magas kincstár alperesek helyén nem gyakorolták a korcsmajogot; s mivel a polgári törvénykönyv 1459. §-sa szerint mindenkinek szabadságában áll a nélkül, hogy valamely tulajdonosi jogát elvesztené, azt használatba venni, avagy nem, a hol s különösen az ezen tárgyban az erdélyi polgári főtörvényszék által 1855-ben augusztus 23-kán hozott ítélet utolsó szavaiban tisztán ki van mondva, hogy az urbéri nyílt parancsnak a korcsmajogokban ott, a hol magánjogi kérdések fordulnak elő, semminemű befolyása és alkalmazása nem lehet, ezen szókban:

„Es erübrigt noch die in den appellations beschwerden vorkommende Bemerkung zu berühren, dass das Keis. Grundentlastungs Patent von 21-ten Juni 1854. §. 31. bezüglich die Ausübung des Schankrechtes den Statum quo nur des J. 1848. erhalten haben will, woraus Kläger seinerzeit das Untersagungsrecht folgert. Diese Folgerung ist jedoch unrichtig; denn dieses Patent ist rein politischer Natur und berührt nicht die Privatrechte der Partheien untereinander, sonder deinet lediglich den politischen Behörden, und der betreffenden das Schankrecht beanspruchenden Grundbesitzern zur Richtschnur. Durch diese in die Amtswirksamkeit der politischen Behörden einschlagende Maszregel hat Niemand ein Untersagungsrecht erworben, und es ist weder die Sache der Partheien, noch des Richters, sondern jener der hiezu bestimmten politischen Organe zu bestimmen, ob und wann nach Weisung des erwählten Patentes, noch ferner ein Ausschanksrecht zustehe oder nicht, daher dieses Patent bei der Entscheidung des vorliegenden Falles durchaus nicht maszgebend sein kann, wo es sich einzig und allein um das Privatrecht handelt.”

Ezen állításunkat bizonyítja az urbéri nyílt parancs is, a mennyiben ennek 31-dik §-ában a korcsma jog be van foglalva, s ki van mondva, hogy azon kiterjedésben (Ausdehnung) fentartandó, a melyben 1848-ig gyakoroltatt, mely alatt a fennebbi törvények szerinti gyakorolhatáson kívül okszerűleg egyebet érteni nem lehet; hogy a Felsőg ezen jog végleges szabályozását csak is magának tartá fen, most már remélhetőleg az országgyűléssel közösen, tehát nemcsak patens, hanem a polgári törvénykönyv 8-ik és 9-ik §§-ai ellenére is vannak az 1848 utáni legalsóbb mint legfelsőbb, egy egyáltalában minden politikai hivatalnok uraknak akár egyedül, akár ugynevezett collegialiter tett azon határozataik, mely szerint mint számos helyeken történt, a földesurak, hol nyilván kijelentett akaratjuk ellenére, hol azoknak minden megkérdéseken kívül a korcsmajogokat alkalmas, és a hivatalnokok köpenyege alá buvó zsidóknak, vagy más embereknek is olykor haszonbérbe kiadták, vagy pedig egészen a törvényekben ismeretlen falusi községek könnyen felnyúló ládaja számára gazdálkodtatták.

Ugyan ez állításunkat bizonyítja az urbéri nyílt parancs 86-dik §-sa a mennyiben ezen szókban: „Ist das Recht streitig, so haben die politischen Behörden vor Allem einen Vergleich zwischen den Streitenden Parteien zu versuchen, und wenn ein solcher nicht zu Stande gebracht wird, den Besitzstand provisorisch zu schützen und die Austragung des Streites auf den Urbarial Rechtsweg zu verweisen” tisztán kimondatik, hogy a politikai hivatalnok bármely magas fokozatu is legyen, állása csak is tanácsadás ott, hol a jog forog kérdésben, s ha ezzel igyekezete nem sikerül, az urbéri törvényszékre kell hogy utasítsa a feleket jogaik tisztába hozása iránt. Ezen okból is, de különösen azért, hogy a különböző rosz színezettú magyarázatok ez országban valahára megszűnjének, kötelelessége minden nemes földbirtokosnak mennél sietőbben minden községekre nézve, a hol ez ideig most is minden kérdésen kívül fennállólag törvényesen meg nem történt, a korcsmaarányosítás végett föllépni az illető megyei törvényszékek előtt, hol most az urbéri ügyek tárgyalandók, még pedig mindazon falvak volt urbéres lakosai és nemes birtokosai ellen, a melyekben akár 1848-ig csak urbéreseket, akár pedig ezen év után csak nemesi szabad fekvőket bír, különbség nélkül azon tényállásra, hogy valaha ő vagy elődei a korcsmajogot az illető községben gyakorolták-e vagy nem.

Ezen törvényes és az akkori körülmények ál-

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundatia pentru Scoală - BCU Cluj-Napoca.

